

N:o 27.

Ank. till Riksd. kansli den 30 april 1895, kl. 3 e. m.

*Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t
angående inrättande af en pensionsinrättning för rikets
presterskap.*

I motionen n:o 95 inom Andra Kammarerna har herr *O. W. Redelius*, *Motionen.* med hvilken herr L. Dahlstedt instämt, hemställt, »att Riksdagen behagade besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det tacktes Kongl. Maj:t låta utreda, huruvida tillräckliga medel för en pensionsinrättning åt rikets presterskap kunna åstadkommas utan statsverkets betungande, eller om bidrag af staten är för ändamålet erforderligt, samt derefter till Riksdagen göra den framställning, hvartill omständigheterna kunna föranleda.»

Då motiveringen för nu anförda yrkande är särdeles kortfattad, torde den här kunna återgifvas i sin helhet. Den lyder som följer:

»Då prester af ålder och sjukdom blifvit oförmögne att vidare förvalta sina embeten, behöfva de afgå med pension af lika goda skäl, på grund af hvilka statens öfrige tjänstemän erhålla pensioner. Från skilda håll har detta behof blifvit erkänt och framhållet. Att detta oakadt ingen pensionsinrättning för prester kommit till stånd, torde hafva sin

orsak i sådan obenägenhet för saken, som uttalades i Riksdagens statsutskotts utåtande och Andra Kammarens diskussion i ämnet under 1870 års riksdag. Dock synes mig nämnda obenägenhet kunna undanrödjas, i synnerhet om sådan pensionsinrättning kunde åvägabringas utan statsverkets betungande. Erforderliga medel kunna möjligen beredas, i händelse man vill anlita följande tänkbara inkomstkällor:

1. Årliga bidrag af presterna sjelfva;
2. Ett års behållen inkomst af alla presterliga lägenheter;
3. Behållna afkastningen af de ecklesiastika boställsskogarne utöfver boställshafvarnes andel;
4. De ecklesiastika boställenas skogsfond;
5. Presterskapets lönerogleringsfond;
6. Biskoparnes lönerogleringsfond — åtminstone hvad angår biskoparnes pensionering —;
7. Presterskapets fattig- och emeritikassor;
8. Andra möjliga tillgångar.

Utredning erfordras dock, om och i hvad grad nämnda inkomstkällor kunna lemna för ändamålet tillräckliga medel, eller huruvida det kan vara nödvändigt att anlita staten om hjälp.»

Frågan om bildande af en pensionsinrättning för prester är långt ifrån ny. Den har under nu gällande representationsskick förekommit i Riksdagen år 1867 och i kyrkomötet icke mindre än fem gånger, nemligen 1868, 1878, 1883, 1888 och 1893. En redogörelse för den behandling, frågan dervid rönt, är tvifvelsutän af vigt för motionens bedömmande.

Ärendets föregående behandling inom Riksdagen.

Vid 1867 års riksdag väcktes i Andra Kammaren af representanten för staden Upsala, professor S. Ribbing, motion om skrifvelse till Konungen med begäran om tillsättande af en komité »med uppdrag att utarbete förslag till inrättande af pensioner för ålderstigne eller permanent sjuke prester». Komitén skulle derjemte »afgifva yttrande och uppgöra nödiga beräkningar med afseende på för ändamålet behöfliga medel». Motionen var egentligen ett uppreparande af en af samme motionär redan under den gamla

ståndstiden väckt motion, hvilken emellertid blifvit undanskjuten, hufvudsakligen på grund deraf, att man funnit svårigheterna med auskaffande af nödiga penningmedel allt för stora. Det tillfälliga utskott, som vid 1867 års riksdag behandlade ärendet, ansåg frågan behjertansvärd, men framhöll såsom ett bland hufvudskälen för sitt afstyrkande utlåtande, att det vore önskvärdt, att saken på kyrkomötet erhöles »den första förberedande behandlingen», innan den komme till Riksdagen. Andra Kammaren stannade utan diskussion vid samma mening.

Inom Riksdagen har denna angelägenhet sedermera icke varit föremål för behandling, ty 1870 års Riksdag hade ej att handlägga frågan om en allmän pensionering af präster, utan blott ett af Kongl. Maj:t i ett enstaka fall begärdt pensionsanslag, nemligen till erkebiskop H. Reuterdahl, hvilken önskade taga afsked. Statsutskottets mera i förbigående uttryckta uppfattning, att »pensionering af präster icke bör af Riksdagen medgifvas», torde därför knappast ega den tillämpning, som motionären, herr Redelius, vill göra gällande, och den i Andra Kammaren förda diskussionen tyckes än mindre gifva stöd för hans uppfattning härutinnan.

Deremot har, såsom ofvan påpekats, kyrkomötet desto oftare sysselsatt sig med pensioneringsfrågan. Herr S. Ribbing väckte vid 1868 års kyrkomöte motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående »behovet och nödvändigheten att bilda en pensionsfond för präster», hvarvid särskildt framhölls, att »hvarje ordinarie prästerlig befattning en gång vid innehafvarens afgang under ett år borde stå ledig och nettobehållningen af de med densamma förenade inkomster till fondens bildande användas». Denna framställning vardt af tillfälliga utskottet n:o 1 i hufvudsak tillstyrkt och af kyrkomötet gillad, dock i fråga om det s. k. vakansåret först efter votering, hvarvid 25 röstade för, men 24 mot detsamma. En af lektor J. Widén i Hernösand väckt motion vardt deremot afslagen. I denna hemställes, att pensioneringen skulle på det sätt åvägabringas, att »präster erhöles rätt att vid 65 års ålder och efter 35 tjenstår taga afsked med bibehållande af halfva lönen vid alla de lägenheter, der hela löneinkomstens nettobehållning uppginge till minst 4,000 kronor; vid de lägenheter, der hela löneinkomsten understeg 4,000 kronor, skulle pensionären åtnjuta hvad som öfversköte 1,500 kronor, och der detta öfverskott ej uppginge till 1,500 kronor, skulle pensionen fyllas till sistnämnda belopp af statsmedel eller på annat sätt tillgängliga medel». Utskottet framhöll särskildt mot detta förslag, att det skulle leda till »i allmänhet

*Frågans öden
inom kyrko-
mötet.*

otillräcklig pensionering och en utarmande ställning för tillträdaren, så länge pensionären lever».

Vid 1878 års kyrkomöte framfördes frågan af samme herr J. Widén, hvilken föreslog förnyad framställning till Kongl. Maj:t om bildande af en pensionsinrättning med genom vakansåret åvägabragt grundfond »eller på annat sätt» — eller ock att, »om förhållandena för närvarande skulle lägga hinder deremot, Kongl. Maj:t behagade gifva ett stadgande, som, till dess annorlunda kunde förordnas, förlänade kyrkoherdar rättighet att, i likhet med hvad redan eger rum i vårt grannland Norge, med biskopens och domkapitlets medgifvande lemna sin tjänst mot åtnjutande af de tjänsten tillhörande löneförmåner, som biskop och domkapitel finna skäligt bestämma». Tillfälliga utskottet n:o 1 hemställde emellertid, att motionen icke »för det närvarande» måtte till någon kyrkomötets åtgärd föranleda. Skälet dertill var, att vakansåret redan 1874 blifvit för annat ändamål, nemligen till presterskapets enke- och pupillkassa, disponerad, och beträffande motionens senare del upprepade utskottet hvad 1868 blifvit sagdt om ett annat liknande, af samme motionär väckt förslag till presternas pensionering, nemligen att detsamma skulle leda till otillräcklig pensionering och en utarmande ställning för tillträdaren. Kyrkomötet gillade utan någon vidlyftigare debatt utskottets hemställan.

Man kommer nu till 1883 års kyrkomöte. Klockaren Sv. Rosenberg från Lunds stift väckte då motion om *obligatorisk* pensionering för kyrkoherdar. Hvarje sådan, som uppnått 70 års ålder, skulle »vara skyldig och, om han saknar förmåga att sjelf sköta pastoralvården, redan vid 60 års ålder ega rättighet att erhålla afsked från tjänsten med bibehållande af viss del af löneinkomsterna som lifstidspension». Det utskott, som behandlade motionen, afstyrkte densamma med anförande af det gamla argumentet om otillräcklig och för tillträdaren utarmande pensionering. Deremot hemställde utskottet om skrifvelse till Kongl. Maj:t, deri skulle begäras »vidtagande af erforderliga åtgärder för bildande af en pensionsinrättning, hvori prester må kunna mot erläggande af billiga afgifter bereda sig rätt till pension, när de uppnått så hög ålder, att de icke vidare kunna nöjaktigt fullgöra sina skyldigheter». Till vakansåret vågade utskottet lika litet som 1878 års utskott taga sin tillflykt, men det framhöll, att presterskapets löneregleringsfond och ecklesiastika bostälленas skogsfond möjligen kunde lemna bidrag till presterskapets pensionering. Utan nämnvärd diskussion godkände kyrkomötet utskottets hemställan.

Vid de tvenne följande kyrkomötena framstår frågan i ett nytt

skede. 1888 väckte kontraktsprosten J. B. Unger från Karlstads stift motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes »låta utreda om och till huru stort belopp presterskapets löne-regleringsfond, ecklesiastika boställes skogsfond och möjligen andra ecklesiastika fonder kunde lemna bidrag till grundfond för pensionering af ålderstigna prester samt låta uppgöra och till lagenlig behandling framlägga förslag angående en sådan pensionering i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af tillfälliga utskottet vid kyrkomötet 1883 uttalade grunder». Vederbörande utskott ansåg sig emellertid icke böra tillstyrka kyrkomötet att bifalla motionen. Utskottet ansåg nemligen klokast att icke syfta till ett så stort mål som åvägabringandet af en allmän pensionsinrättning för prester. Man fann det enklast och lättast att medelst årliga bidrag från presterskapet (1 procent af den blifvande pensionen) åstadkomma ett antal *emeritilöner*, hvilka hvarje prestman, som uppnått — exempelvis — 70 års ålder, egde rättighet att söka. Sådana emeritilöner borde äfven på liknande sätt anordnas för biskoparne, hvilka skulle för ändamålet årligen erlægga 2 procent af emeritilönen. Beloppet af denna sistnämnda borde för erkebiskop bestämmas till 8,000 kronor, för biskopar till 7,000. Presternas emeritilöner borde exempelvis bestämmas högst (för 1:sta klassen) till 5,000 kronor och lägst (för den 6:te, nemligen obefordrade prestmän m. fl.) till 1,000. Till åvägabringande af biskoparnes emeritilöner kunde man tvifvelsutan påräkna bidrag från biskopslöneregleringsfonden, och hvad de andra vidkomme, ej oantagligt, från presterskapets löne-regleringsfond och de ecklesiastika boställes skogsfond. Med anledning häraf hemställde utskottet, att »kyrkomötet måtte besluta underdånig framställning hos Kongl. Maj:t om vidtagande af erforderliga åtgärder för beredande af pensioner eller emeritilöner åt ålderstigne, icke tjenstbare prestmän». Denna hemställan vardt äfven af kyrkomötet utan omröstning bifallen efter en debatt, der emellertid utom flere varma uttalanden för äfven ganska starka anmärkningar framställes mot utskottets förslag, hvilket t. ex. af en talare liknades vid en »byggnad utan både golf, väggar och tak» — i ty att såväl presternas egna bidrag som de eventuella bidragen från fonderna och från staten syntes honom mycket tvifvelaktiga.

Äfven vid det senast församlade kyrkomötet har frågan om emeritilöner framkommit. Detta skedde genom en motion af landshöfding C. A. Sjöcrona, som upptog 1888 års förslag derom. Tillfälliga utskottet tillstyrkte en ny skrifvelse till Konungen om utredning, och i denna skrif-

velse skulle äfven vakansåret jemte »befintliga kassor» angifvas såsom eventuella medel att göra »delegarnes bidrag så litet betungande som möjligt». Utskottet föreslog för öfrigt särskilda emeritilöner för biskopar och särskilda för det öfriga presterskapet samt reducerade bidragen från de förra till 1 och från de senare till $\frac{1}{2}$ procent af pensionen eller emeritilönen. Utskottets betänkande föranledde en lång diskussion inom kyrkomötet, hvarvid de i betänkandet gjorda förslag delvis skarpt kritiserades, och särskildt förslaget beträffande vakansåret såsom räddande utväg hårdt nagelfors, ehuru utskottet sökt mildra olägenheterna deraf såmedelst, att vakansåret »ej skulle få inom en församling förekomma förrän efter ett mellanskede af exempelvis 25 år». Till sist antogs utskottets hemställan i något modifierad form, dock först efter omröstning, med en majoritet af 31 röster mot 21, hvilka sistnämnda afgåfvos för rent afslag såväl på motionen som på utskottets förslag. För fjerde gången skref alltså kyrkomötet till Kongl. Maj:t i detta ärende.

Sammanfattning.

Denna kortfattade öfversigt af frågans utveckling under nära tre decennier visar nogsam, huru vexlande och vacklande tankarne varit om möjligheten och bästa sättet att kunna lösa frågan om presternas pensionering.

Man har börjat med vakansåret jemte förslaget om ålderstigne presters pensionering på efterträdarnes bekostnad såsom ett slags ersättning härför (1868). Man har derefter förtviflat om hela saken och lemnat den åt sitt öde »för det närvarande» (1878). Sedan har man återupptagit densamma och då bland annat nödgats tillgripa utvägen att förorda »billiga afgifter» från presterna sjelfva (1883). Derpå har man, för att göra nämnda afgifter ännu mindre betungande, måst afstå från en allmän pensionering och endast tillstyrkt bildandet af ett antal emeritilöner (1888), hvarvid man tillika, liksom redan 1883, kastat blicken på presterskapets lönerogleringsfond och ecklesiastiska boställes skogsfond. Och slutligen har man (1893), ehuru med en viss varsamhet, tagit sin tillflykt äfven till vakansåret samt nedsatt de år 1888 föreslagna afgifterna till jemnt hälften mot hvad som förut föreslagits. Och likväl hafva åsigterna beträffande pensioneringsfrågan vid intet af alla dessa kyrkomöten varit mera delade än vid det af 1893. Med fog har också en kyrkomötesledamot karakteriserat frågan såsom ett »svårlost problem», och då en annan betecknat de väckta för-

slagen såsom ett *pium desiderium* med så godt som ingen utsigt till realisering», har detta icke rimligtvis kunnat väcka någons förvåning.

Regeringen synes också hafva till fullo delat denna uppfattning; hon har icke mindre än *fyra gånger* lemnat kyrkomötets skrivelser utan afseende, och i det anförande, som nuvarande chefen för ecklesiastikdepartementet vid 1893 års kyrkomöte hade i ämnet och der han framstälde sina stora betänkligheter beträffande frågan, tillade han i sina slutord: »Under sådana förhållanden ter det sig verkligen mycket svårt för en departementschef att hos Kongl. Maj:t göra framställning om en utredning, angående hvars lyckliga resultat han på förhand måste hysa mycket små förhoppningar».

Då frågan nu, trots dessa nära nog tröstlösa utsigter, å nyo blifvit bragt inför Riksdagen, utgör det ett åliggande närmast för detta utskott, till hvilket hon blifvit remitterad, att uttala sig rörande densamma.

Utskottet bör då i främsta rummet framhålla, att man ganska allmänt hyst och hyser den uppfattningen, att ålderstigne och otjenstbare presters pensionering är ett mycket behjertansvärdt önskningsmål såväl med hänsyn till församlingarnas själavård och omsorgen om deras folkskoleväsen, då pastor är sjelfskrifven ordförande i skolrådet, som för prestmännens egen känsla af samvetslugn och tillfredsställelse med sin ställning. Utskottet får bekänna, att det varmt sympatiserar med denna åsigt, ehuru utskottet på samma gång bör framhålla, att äfven inkast mot densamma blifvit gjorda af framstående män så inom som utom kyrkans tjänst. Så t. ex. har man från 1888 års kyrkomöte ett yttrande af biskop Rundgren, deri han utförligt motiverar sin obenägenhet för pensioneringen, särskildt med framhållande af det uppfostrande inflytande, som den åldrige, i lifvets erfarenhet grånade presten kan och bör utöfva på yngre prestmän, hvilka såsom vikarier vistas i hans hus. Från 1893 års kyrkomöte har man liknande uttalanden, exempelvis af förutvarande statsrådet Wennerberg och biskop von Schéele.

Det är emellertid klart, att denna senare meningsrigtning ingalunda utgjort något väsentligt hinder för frågans genomförande, utan att detta hufvudsakligast bestått och består i svårigheten att lösa den ekonomiska sidan af densamma. Utskottet får härutinnan hänvisa till de lärdomar, som osökt framgå af den ofvan lemnade öfversigten. Tilläggas bör, att mot

*Utskottets
yttrande.*

hvarje hittills föreslagen utväg att bilda och upprätthålla en pensionsinrättning för prester hafva tid efter annan mycket bestämda och tungt vägande gensagor uttalats. Så, under kyrkomötets diskussioner, mot vakansåret, hvilket framhållits såsom olycksbringande för församlingarnas kyrkliga lif, så mot anlåtande af bidrag från presterskapets löneregleringsfond och skogsfonden, som hafva sina särskilda uppgifter, från hvilka de icke borde förryckas. Utskottet får för öfrigt rörande dessa fonder hänvisa till den utförliga framställning om svårigheten af att derifrån erhålla bidrag till andra ändamål, som återfinnes i kammarkollegii 1893 afgifna utlåtande angående ecklesiastik boställsordning (sid. 25—37).

Nu har motionären gjort antydningar om vissa andra, delvis särskildt uppgifna »tänkbara inkomstkällor», hvilka för ändamålet skulle kunna anlitas, och för öfrigt slutat med att hänvisa till »andra möjliga tillgångar». Då motionären emellertid ej närmare, utöfver ifrågavarande »inkomstkällors» uppräknande, utvecklats sin framställning och i fråga om de under sistnämnda rubrik åsyftade tillgångarne ej ens aktat nödigt att lemna den ringaste vägledande upplysning, har utskottet ej kunnat eller ansett sig böra ingå i någon pröfning af dessa projekts rimlighet.

Utskottet tror, att för det föreslagna målets vinnande varder den af motionären framställda första utvägen: »årliga bidrag af presterna sjelfva», den betydelsefullaste och viktigaste af alla. Men frågans behandling under tidernas lopp lemna emellertid icke rum för stora förhoppningar om offervillighet från det hållet, att döma af de återkommande fordringarna, att presternas bidrag skola göras så små som möjligt, och den nedläggning härutinnan, som vederbörande utskott vid senaste kyrkomötet ifrågasatte beträffande den föreslagna pensionsprocenten. Utskottet anser emellertid, att frågans lösning väsentligen beror på det intresse, som från presternas egen sida visas för densamma, och ehuru kyrkomötet gång efter annan upptagit henne till behandling, kan man dock svårigen säga, att resultatet deraf varit en växande endragt om, ett växande nit för saken.

Då frågan nu genom den föreliggande motionen öfverflyttats till Riksdagen, hade man äfven såsom ett bevis på ofvan nämnda intresse trott sig kunna motse en sorgfälligare och utförligare framställning än som i motionen lemnats.

Motionären har betonat önskvärdheten deraf, att den åsyftade pensionsinrättningen »kunde åvägabringas utan statsverkets betungande», emedan Riksdagens förmodade »obenägenhet för saken» då kunde undanrödjas. Då emellertid motionären sedermera, såväl längre ned i motiveringen som

i sjelfva »klämman» framkommer med den förutsättningen, att »bidrag af staten är för ändamålet erforderligt», så framskymta i och med det samma de konsekvenser, till hvilka ett bifall till motionen gifvetvis skulle leda.

Enär de ekonomiska hindren för frågans lösning äro så stora, att regeringen upprepade gånger lemnat kyrkomötets begäran om utredning utan afseende, emedan man kunde antaga, att en sådan utredning hade »mycket små utsigter» att »leda till ett lyckligt resultat», så kan man väl knappast förutsätta, att Riksdagen skulle vara synnerligen hugad att för sin del upprepa den ifrågavarande begäran. Ett sådant steg gjorde onekligen under förevarande omständigheter Riksdagen, så att säga, moraliskt förbunden att ekonomiskt uppbära hela anstalten, åtminstone till väsentligaste delen, och utskottet antager, att Riksdagen knappast är villig att taga det steget. För öfrigt torde ock den meningen hysas af många, att frågan om presternas pensionering lämpligen bör behandlas i sammanhang med frågan om ny reglering af presterskapets löner.

Saken befordras bäst, synes det utskottet, om presterskapet sjelft tager densamma i sin hand och uttalar sina önskingar och sina erbjudanden derutinnan. Detta kan lämpligen ske t. ex. på stiftens prestmöten eller konvent, och utskottet vill särskildt erinra om, att frågan sålunda förekommer till öfverläggning på Göteborgs stifts prestmöte under nästkommande september månad. Om dessa uttalanden ådagalägga enighet och offervillighet å presterskapets sida, torde frågan hafva skridit ett väsentligt steg närmare sin lösning.

Motionären har blott i förbigående och i sammanhang med biskopslöneregleringsfonden gjort en antydning om biskoparnes pensionering. I allmänhet har man hyllat den åsigten, att pensioneringen på detta område vore vida lättare att genomföra. Utskottet tror sig emellertid utan att vidare ingå på frågan böra anföra följande ord, med hvilka den nuvarande eklelesiastikministern afslöt sitt redan ofvan citerade uttalande vid 1893 års kyrkomöte: »Slutligen ber jag att få tillägga några ord angående en punkt, som under diskussionen blifvit omnämnd, nemligen att, äfven om det skulle befinnas omöjligt att genomföra pensionering för presterskapet i öfrigt, borde man så länge som möjligt hålla på biskoparnes pensionering. Sant är, att, på grund deraf att dessa äro så få till antalet och därför att biskopslöneregleringsfonden verkligen synes erbjudas rätt goda tillgångar, den frågan skulle från den finansiella sidan sedt vara lättast att lösa. Men det förefaller mycket tvifvelaktigt, om det är lämp-

ligt, att biskoparne i detta fall skilja sin sak från det öfriga presterskapets. Och utsigterna för biskoparnes pensionering ensamt synas mig ej heller vara stora. Ty man har att vänta den invändningen, att desse med sina löner och sin ställning hafva jämförelsevis lätt att vinna det med pensioneringen afsedda målet, t. ex. genom att i ränte- och kapitalförsäkringsanstalter eller andra dylika anstalter bereda sig en lifränta på äldre dagar.»

På grund af hvad utskottet här ofvan anført, får det hemställa,

att förevarande motion ej må till någon Andra Kammarens åtgärd föränleda.

Stockholm den 30 april 1895.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.